

America's soft power in the Republic of Azerbaijan and its impact on Iran's national interests

Ali Azizipour¹, Akbar Valizadeh²

1. PhD student in International Relations, Kish International Campus. University of Tehran. Tehran. Iran. Email: ali.azizipour@ut.ac.ir
2. Assistant Professor, Department of International Relations, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: akbarvalizadeh@ut.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article history:

Received 28 May 2026
Received in revised form 26 July 2026
Accepted 22 September 2026
Available online 23 September 2026

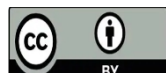
Keywords:

Soft power national interests America Republic of Azerbaijan Iran

Abstract

Being in the strategic ellipse of global energy and neighboring countries with Iran and Russia has always increased the role and importance of Baku in Washington's foreign policy. The purpose of writing this article is to answer the question of how does American soft power in the Republic of Azerbaijan affect Iran's national interests? The answer is that the United States, using soft power tools and components in the cultural, institutional, educational, economic and normative fields, has been able to strengthen and consolidate its position in the Republic of Azerbaijan over the past three decades by investing in various government, industrial, commercial and agricultural sectors, for which, of course, it has also adopted long-term plans. Containing and confronting Iran's regional influence in the South Caucasus is one of the most important reasons for its proximity to Baku. Washington officials are always trying to impose sanctions against Iran's national interests and grant concessions to other countries in exchange for complying with these sanctions, in a way that affects the interactions between this country and its neighbors, has a negative impact on the bilateral and multilateral relations between Iran and its neighboring countries, and ultimately, with this approach, affects Iran's position in the international system. In this research, Joseph Nye's soft power theory will be used as a theoretical framework, and the method of compilation will be qualitative with a descriptive and analytical approach, and the method of collecting information will be library and internet.

How to cite: Azizipour, A. & Valizadeh, A. (2026). America's soft power in the Republic of Azerbaijan and its impact on Iran's national interests. *Geography and Regional Planning*, 16(3), 625-640. <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2026.599809.4534>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights
DOI: <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2026.599809.4534>

Publisher: Qeshm Institute of Higher Education

Introduction

Soft power has become an important instrument of foreign policy, enabling states to influence other countries through attraction, persuasion, culture, values, institutions, and economic cooperation rather than coercion or military pressure. Joseph Nye's theory provides a framework for examining how the United States builds relationships and shapes political preferences beyond its borders. In the South Caucasus, the Republic of Azerbaijan occupies a significant position because of its geography, energy resources, transport routes, and relations with neighboring states, including Iran. Washington has sought to strengthen ties with Baku through diplomatic engagement, educational and cultural exchanges, institutional cooperation, and initiatives. Although these connections may create opportunities for Azerbaijan, they can also affect the overall balance of influence and raise concerns for Tehran. This issue is relevant to Iran's geopolitical, economic, and security interests, including developments surrounding the Zangezur Corridor and regional connectivity. This study therefore examines the instruments of American soft power in Azerbaijan and analyzes their implications for Iran's national interests and bilateral Tehran–Baku relations.

Methodology

This study employs a qualitative, descriptive-analytical method to examine American soft power in the Republic of Azerbaijan and its implications for Iran's national interests. Data were collected through library research, documentary analysis, academic publications, books, and credible online sources. Drawing on Joseph Nye's soft power theory, the research analyzes American cultural, educational, institutional, and economic instruments and their influence on Azerbaijan's foreign relations. It also assesses the geopolitical, economic, and security implications for Iran, particularly concerning the Zangezur Corridor and regional power dynamics.

Results and Discussion

The findings indicate that American soft power in the Republic of Azerbaijan operates through diplomatic engagement, cultural influence, educational exchanges, institutional cooperation, economic investment, and the promotion of political

values. These instruments help Washington strengthen its relationship with Baku and expand its influence in the South Caucasus without relying exclusively on military or coercive measures. Joseph Nye's theoretical framework demonstrates that attraction, persuasion, and legitimacy can shape political preferences and foreign policy orientations over time. Azerbaijan's strategic location, energy resources, and role in regional transportation networks increase its importance to American foreign policy. The development of closer US–Azerbaijan relations may consequently influence regional power balances and the strategic environment surrounding Iran. The analysis further suggests that American engagement may indirectly challenge Iran's regional position by strengthening Azerbaijan's external partnerships and expanding alternative economic and transportation connections. The Zangezur Corridor is particularly significant because changes in regional connectivity could affect Iran's access to the South Caucasus, border-related concerns, and geopolitical leverage. These developments do not necessarily produce direct confrontation; rather, their consequences depend on political decisions, regional cooperation, and the evolving balance of power. Overall, the findings highlight the importance of monitoring US–Azerbaijan relations and pursuing constructive diplomacy with Baku to protect Iran's national interests and regional stability.

Conclusion

This study examined American soft power in the Republic of Azerbaijan and its implications for Iran's national interests through Joseph Nye's theoretical framework. The analysis indicates that soft power constitutes an important instrument of American foreign policy, enabling Washington to expand its influence through attraction, persuasion, cultural engagement, educational exchanges, institutional cooperation, and economic relations. Azerbaijan's strategic location, energy resources, and position within South Caucasian transportation networks make it particularly significant to American regional policy. Strengthening relations between Washington and Baku may therefore influence regional political dynamics and

affect the strategic environment surrounding Iran. The findings suggest that the consequences of this relationship should be assessed not only through military and economic capabilities but also through the gradual formation of political preferences, partnerships, and regional alignments. From Iran's perspective, developments concerning the Zangezur Corridor are especially important because transportation connectivity and changing regional arrangements may affect geopolitical influence, access to neighboring regions, and national security considerations. Nevertheless, the expansion of American influence in Azerbaijan does not automatically imply direct confrontation with Iran. Its effects depend on the policies adopted by regional actors, the nature of bilateral relations, and the broader political environment in the South Caucasus. Accordingly, Iran needs a comprehensive approach that combines diplomatic

engagement, regional cooperation, strategic monitoring, and the protection of its legitimate national interests. Constructive dialogue with Azerbaijan can help reduce misunderstandings, strengthen mutual confidence, and prevent external rivalries from unnecessarily damaging bilateral relations. At the same time, careful analysis of American soft power instruments can help Iranian policymakers identify emerging opportunities and potential challenges. Ultimately, understanding the interaction between soft power, regional geopolitics, and national interests is essential for evaluating the evolving relationship among the United States, Azerbaijan, and Iran. A balanced strategy emphasizing diplomacy, regional stability, and mutually beneficial cooperation offers a more sustainable response to these developments than reliance on confrontation alone.

Ethical considerations

Following the principles of research ethics

The authors have observed the principles of ethics in conducting and publishing this scientific research, and this is confirmed by all of them.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

First author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Second author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Ethical Considerations

The authors affirm that they have adhered to ethical research practices, avoiding plagiarism, misconduct, data fabrication or falsification, and have provided their consent for this article's publication.

Funding

This research was conducted without any financial support from Payam Noor University.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest

قدرت نرم آمریکا در جمهوری آذربایجان و تأثیر آن بر منافع ملی ایران

علی عزیزی پور^۱، اکبر ولی زاده^۲✉

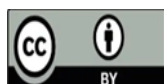
۱. دانشجوی دکتری روابط بین الملل، پردیس بین المللی کیش، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: ali.azizpour@ut.ac.ir

۲. نویسنده مسئول. استادیار، گروه روابط بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: akbarvalizadeh@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۳/۰۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۵/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۳۱ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۰۱ کلیدواژه‌ها: قدرت نرم منافع ملی آمریکا جمهوری آذربایجان ایران	قرار گرفتن در بیضی راهبردی انرژی جهانی و همسایگی با دو کشور ایران و روسیه همواره بر نقش و اهمیت باکو در سیاست خارجی واشنگتن افزوده است. هدف از نگارش این مقاله پاسخ به این پرسش است، که قدرت نرم آمریکا در جمهوری آذربایجان چگونه بر منافع ملی ایران تأثیر می‌گذارد؟ پاسخ این است، که ایالات متحده با استفاده از ابزارها و مولفه‌های قدرت نرم در حوزه‌های فرهنگی، نهادی، آموزشی، اقتصادی و هنجاری، طی سه دهه گذشته بخوبی توانسته اند، با سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف دولتی، صنعتی، تجاری و کشاورزی جایگاه خود را در جمهوری آذربایجان تقویت و تحکیم نماید، که البته برای این کار نیز برنامه‌ریزی‌های بلندمدتی را اتخاذ نموده است. مهار و مقابله با نفوذ منطقه‌ای ایران در قفقاز جنوبی، یکی از مهم‌ترین دلایل نزدیکی به باکو است. مقامات واشنگتن، همواره در تلاش هستند، که با اعمال تحریم‌ها علیه منافع ملی ایران و با اعطا امتیازات به دیگر کشورهای جهان در قبال همراهی کردن از این تحریم‌ها، بگونه‌ای بر تعاملات میان این کشور با همسایگانش اقدام نمایند و بر روابط دوجانبه و چندجانبه ایران و کشورهای پیرامون خود، آثار منفی بر جای گذارند و در نهایت، با این رویکرد، موقعیت ایران را نظام بین‌الملل تحت تأثیر قرار دهند. در این پژوهش، نظریه قدرت نرم «جوزف نای» بعنوان چارچوب نظری خواهد بود و روش انجام تدوین بصورت کیفی با رویکرد توصیفی و تحلیلی است و روش جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و اینترنتی خواهد بود.

استناد عزیزی پور، علی و ولی زاده، اکبر. (۱۴۰۵). قدرت نرم آمریکا در جمهوری آذربایجان و تأثیر آن بر منافع ملی ایران. جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای،

DOI:10.22034/ 10.22034/jgeoq.2026.599809.4534 ۶۲۵-۶۴۰، (۳)۱۶

© نویسندگان.

ناشر: موسسه آموزش عالی قشم

مقدمه

هدف اصلی این پژوهش بررسی شاخص‌ها، ویژگی‌ها و مولفه‌های قدرت نرم ایالات متحده آمریکا در جمهوری آذربایجان است، که بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیر می‌گذارد. در روابط بین‌الملل عنصر قدرت طبق نظریه‌های مختلف دارای رویکردها، ابعاد و اشکال گوناگونی بوده است. بهترین تعبیر و تفسیر را از قدرت، جوزف نای^۱ مطرح نموده است، که آن را به دو بخش نرم و سخت تقسیم می‌نماید. البته هانس مورگنتا^۲ نیز در تعریفی دیگر، مولفه قدرت را به دو بخش قابل استفاده و غیر قابل استفاده مطرح نموده است. در روابط بین‌الملل قدرت نرم^۳، با نام‌هایی چون قدرت انگاره‌ای^۴، قدرت هنجاری^۵، قدرت مدنی^۶ و قدرت اقناعی^۷ نیز شناخته می‌شود (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۴: ۱۸۸). منابع قدرت نرم شامل فرهنگ، ارزش‌های سیاسی و سیاست خارجی مشروع است؛ عناصری که آموزش بین‌المللی می‌تواند، مهم‌ترین بستر انتقال و نهادینه سازی آن‌ها باشد. دانشگاه‌ها، برنامه‌های تبادل دانشجو، اعطای بورسیه و آموزش زبان، همگی از کانال‌هایی هستند، که از طریق آنها ارزش‌ها و هنجارهای یک کشور به صورت غیرمستقیم و تدریجی منتقل می‌شوند و زمینه شکل‌گیری نگرش مثبت نسبت به کشور مبدأ را فراهم می‌کنند (Nye, 2011: 84). (2011: 84) نای قدرت نرم را توانایی تأثیرگذاری بر ترجیحات و رفتار دیگران از طریق جاذبه، اقناع و مشروعیت میداند، نه از راه اجبار یا پرداخت‌های مادی (Nye, 2004: 5).

قدرت نرم در الگوی رفتاری، روابط دوجانبه و سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا نقش مهمی دارد. درحال حاضر سیاست این کشور مبتنی بر نفوذ نرم در محیط پیرامونی کشورهای غیر همسو مانند ایران است. طی یک دهه گذشته، واشنگتن^۸ با نزدیکی به باکو^۹ و با اتکای بر ابزارها و توانمندی‌های خود، در حوزه قدرت نرم، بخوبی توانسته است، که به تعمیق و گسترش روابط فی‌ما بین پرداخته و البته این پیوند می‌تواند در مواقعی منافع ملی ایران را با مشکل مواجه نماید و بر روابط تهران-باکو نیز سایه افکند. عامل عمده ای که باید در مطالعه منافع ملی مورد توجه قرار گیرد، نقش قدرت و عناصر تشکیل دهنده آن است؛ زیرا همانگونه که در بحث مربوط به قدرت اشاره می‌شود، رفتارها و داده‌های سیاست خارجی دولت‌ها به میزان قابل ملاحظه‌ای تحت تأثیر قدرت شکل می‌گیرد و از آنجا که قدرت واحدهای سیاسی در یک میزان ثابت باقی نمی‌ماند پویایی قدرت در روند تحولات سیاست بین‌الملل فوق‌العاده مؤثر است (قوام، ۱۴۰۳: ۱۲۷).

اصولاً وقتی از منافع ملی صحبت به میان می‌آید، حوزه و عرصه اطلاق این منافع نیز باید مورد توجه قرار گیرد حوزه و محدوده اطلاق منافع دولتها به تبع برخورداری آنها از قدرت و تواناییهای جدید دگرگون می‌شود؛ به عبارت دیگر، محدوده منافع ملی را قدرت و عناصر تشکیل دهنده آن تعیین می‌کند. (قوام، ۱۴۰۳: ۱۲۸).

جمهوری آذربایجان، به علت وجوه اشتراک فراوان، همسایگی و قابلیت‌های ژئواکونومیک و ژئوپلیتیک برای جمهوری اسلامی ایران، دارای اهمیت راهبردی است. از این رو، هر عمل و دخالتی از سوی بازیگران خارجی و قدرت‌های بزرگ، که منجر به تغییر جغرافیا در منطقه قفقاز^{۱۰} شود، مانند احداث (کریدور زنگزور^{۱۱})، می‌تواند بر مزیت‌های ژئوپلیتیکی و منافع ملی ایران اثر منفی گذارد و توازن قدرت را به ضرر آن تغییر دهد. درواقع پس از، فروپاشی شوروی و از میان رفتن نظام دو قطبی و بوجود آمدن نظام هژمونی^{۱۲} (تک قطبی)، آمریکا توانست، در ساختار سیاسی و اقتصادی جهان و بالخصوص منطقه قفقاز، راهبرد جدیدی را بازتعریف نماید. قدرت نرم در استراتژی، دکترین و سیاست خارجی آمریکا بعد از جنگ سرد نقش مهمی پیدا کرده است و بر مدل تصمیم

1 . Joseph Nye

2 . Hans Morgenthau

3 . Soft Power

4 . Ideational Power

5 . Normative Power

6 . Civilian Power

7 . Persuasive Power

8 . Washington

9 . Baku

10 . Caucasus

11 . Zangezur Corridor

12 . Hegemony

گیری سیاست‌مداران آمریکایی اثر گذاشته است. بطور کلی مقامات آمریکایی‌ها می‌کوشند، تا با اتکای بر قدرت نرم خود در سراسر جهان نفوذ پیدا کنند و از این طریق بتوانند به اعمال قدرت و مقابله با رقبای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای همچون ایران، روسیه و چین بپردازند.

پیشینه پژوهش:

جوزف نای (۲۰۱۱) در کتاب خود با عنوان «آینده قدرت»^۱ به تعاریف، مفهوم بندی متعدد و متفاوت از قدرت پرداخته است، که در یک تعریف کلی از آن، قدرت را به دو بخش سخت و نرم تقسیم نموده است. در تعریف قدرت سخت^۲، که آن را بصورت توانایی دستیابی به یک نتیجه ایده آل و مورد پسند از موضع زور و یا پاداش تعریف می‌نماید. اما در نقطه مقابل آن قدرت نرم است، که بر خلاف قدرت سخت، بدون توسل به زور، اجبار و حتی پرداخت پاداش به صورت غیر مستقیم اعمال می‌شود. بعنوان مثال، در برخی مواقع کشورها برای رسیدن به اهداف مورد نظر و کسب منافع خود بجای تهدید و دادن امتیاز و پاداش از قابلیت‌ها و روش‌های نامحسوس و غیر ملموس برای جهت دادن به ترجیحات کشورهای دیگر استفاده می‌کنند. اسمیت^۳ (۲۰۲۳) در کتاب خود با عنوان «جهانی سازی مجدد: استراتژی جدید واشنگتن»^۴ به تحلیل تغییر پارادایم در دیپلماسی به بازتعریف بنیادین روابط خود با «رقابت استراتژیک» آمریکا پرداخته است. وی استدلال می‌کند، که دولت آمریکا، با محور قراردادن متحدان و رقبای پیامدهای زیادی را برای نظم لیبرال بین‌الملل به همراه داشته است. نای و رابرت پیپ^۵ (۲۰۱۳) در کتاب «قدرت و موازنه نرم در سیاست بین‌الملل»^۶ به کاربرست قدرت نرم در سیاست خارجی و بین‌المللی کشورها پرداخته، که یکی از مهم‌ترین مقولات میان سیاستمداران طی یک دهه گذشته بوده است. روایع^۷ (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «باز تعریف دولت-ملت در سیاست خارجی آمریکا» نشان می‌دهد، که چگونه شعار «اول آمریکا» به یک اصل راهبردی کلیدی در تمامی ابعاد دیپلماسی، تجارت و امنیت ملی این کشور تبدیل شد و تأثیر مستقیمی بر کاهش قدرت نرم این کشور گذاشت. معصوم زاده جوزدانی (۱۴۰۳) در پایان‌نامه «تغییرات ژئوپلیتیکی در قفقاز جنوبی و تأثیر آن بر منافع اقتصادی جمهوری اسلامی ایران (پس از ۲۰۲۰)»^۸ به بررسی تغییرات مهم ژئوپلیتیکی در قفقاز جنوبی پرداخته، که تأثیر زیادی بر اقتصاد و امنیت ملی ج.ا.ایران دارد. درواقع بعد از جنگ دوم قره باغ، که میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان روی داد و نقشه جغرافیایی قفقاز جنوبی و حتی معادلات قدرت و سیاسی و اقتصادی را نیز دستخوش تغییر قرار داد. بعد از پیروزی جمهوری آذربایجان و کنترل برخی از مناطق راهبردی در منطقه زمینه برای نفوذ بیشتر بازیگران خارجی، به‌ویژه ایالات متحده آمریکا در منطقه فراهم گردید. کیوان حسینی (۱۳۹۱) در کتاب «قدرت نرم در سیاست خارجی آمریکا»، قدرت نرم را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین ابزارها و مولفه‌های مهم در استراتژی سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا تلقی نموده است، که چگونه منابع نرم قدرت در عرصه رفتار خارجی آمریکا در ارتباط با سایر کشورها و بازیگران عرصه بین‌المللی نقش کلیدی یافته است. عبدلی (۱۴۰۰) در کتاب با عنوان «تقابل قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا» به جایگاه قدرت نرم پرداخته، که زمانی قدرت نرم حائز اهمیت می‌شود، که بعنوان مکمل قدرت سخت محسوب شود. لذا ضروری است، که در بررسی موضوعات بطور یکسان و برابر مورد بررسی قرار بگیرند و بررسی تنها یک مورد از آنها موجب ضعف در پژوهش می‌شود.

رجایی (۱۴۰۴) در مقاله‌ای با عنوان «سیاست خارجی دولت اول ترامپ؛ رویکردانی جمهوری‌خواهان از بین الملل گرایی»، به این نتیجه رسید که رویکردانی از بین الملل گرایی شدیدترین ضربه را به مشروعیت و اعتبار آمریکا وارد کرده است. کریمی فرد (۱۴۰۳)،

- 1 . The Future of Power
- 2 . Hard Power
- 3 . Smith
- 4 . The Re-globalization Washington's New Strategy
- 5 . Robert Pape
- 6 . Soft Power and Balance in International Politics
- 7 . Jones & Brown

در مقاله‌ای با عنوان «ترامپیسم و چشم انداز آن؛ تشدید بحران هویتی لیبرال دموکراسی و انحطاط ارزشهای بنیادین آمریکایی در دوران ریاست جمهوری ترامپ» ترامپیسم را به عنوان پدیده پوپولیستی، محصول بحران‌های ساختاری و ایدئولوژی کلی برال دموکراسی معرفی کرده است. طالبی، مرادی، پیری و جلالی (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مولفه‌های تأثیر گزار بر قدرت نرم آمریکا»، افول نسبی قدرت نرم آمریکا را یک امر تدریجی و بازگشت احتمالی قدرت نرم آمریکا به جایگاه قبلی و توانایی حفظ اعتبار و مشروعیت گذشته در کوتاه مدت محتمل به نظر نمی‌رسد. کارتاس و گلیک^۱ (۲۰۲۳) در مقاله‌ای با عنوان «وضعیت قدرت نرم ایالات متحده و تأثیر ترامپ بر آن» به بررسی وضعیت قدرت نرم ایالات متحده آمریکا قبل و بعد از به قدرت رسیدن ترامپ پرداخته‌اند. شواهد نشان می‌دهد، افول قدرت نرم آمریکا قبل از به قدرت رسیدن ترامپ به دلایلی از جمله نگاه قهری به سیاست خارجی آغاز شده بود. اما شخصیت ترامپ به دلیل غیر قابل پیش بینی و متناقض بودن و سیاست اول آمریکا به تصویر آمریکا آسیب رسانده است. پیشینه‌های پژوهشی مطالعه شده، بیشتر بر روی مولفه‌ها، شاخص‌ها و ویژگی‌های بارز قدرت نرم در نظریات روابط بین‌الملل معطوف بوده و همچنین ابزارها و توانایی‌های ایالات متحده آمریکا در این حوزه را مورد بررسی قرار داده‌اند، اما بنده می‌خواهم به نحوه بکارگیری و استفاده قدرت نرم آمریکا در جمهوری آذربایجان بپردازم و البته آثاری که بر منافع ملی ایران از خود برجای خواهد گذاشت، بپردازم.

چارچوب نظری

اصطلاح قدرت نرم برای اولین بار در مارس ۱۹۹۰ بار توسط نای در پژوهشی تحت عنوان «گمراه کنندگی استعاره انحطاط»^۲ در نشریه «آتلانتیک» مطرح و به عنوان یک مفهوم جدید مورد توجه حوزه روابط بین‌الملل قرار گرفته است. جوزف نای در کتاب «مقید به رهبری»^۳، ماهیت درحال تغییر قدرت آمریکایی، ضمن تقسیم قدرت به سخت و نرم و تغییر ماهیتی آن به تبیین شاخصه‌های آن پرداخت. قدرت سخت بر شالوده توانایی‌های اقتصادی و نظامی و قدرت نرم بر توانایی کسب چیزی است، که از طریق جذب به جای اجبار به کار می‌رود. این قدرت توانایی بالایی از طریق اقناع و متقاعد سازی در همراه سازی افکار عمومی دارد. منابع و شاخصه‌های قدرت نرم همواره ثابت نبوده و همیشه با تحول بسترها و شرایط، آنها نیز تغییر می‌یابند (Nye, 1990: 166).

در ادبیات معاصر روابط بین‌الملل، پیوند میان قدرت نرم و هویت ملی به عنوان یکی از مهم‌ترین سازوکارهای تأثیرگذاری پایدار دولت‌ها در محیط بین‌المللی شناخته می‌شود. قدرت نرم، برخلاف قدرت سخت که بر اجبار و فشار متکی است، بر جذابیت، مشروعیت و اقناع استوار بوده و در بستری شکل می‌گیرد که هویت‌های فرهنگی، ارزشی و معنایی نقش محوری دارند (نای، ۱۳۹۰: ۴۳).

بیش از یک دهه بعد، نای در سال ۲۰۰۴، در اثر دیگری خود با عنوان قدرت نرم: ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل مفهوم قدرت نرم را با جزئیات بیشتر تبیین و سپس مرزهای با قدرت سخت به وضوح بیشتر توضیح دهد. بر این اساس قدرت نرم یعنی داشتن قابلیت‌ها یا منابعی که می‌تواند در نتایج دلخواه تأثیر داشته باشد، اما در عصر اطلاعات، توزیع منابع قدرت در موضوعات مختلف بسیار تغییر کرده است. از طرفی، قدرت نرم یعنی اینکه دیگران را ترغیب کنیم همان چیزهایی را بخواهند که ما می‌خواهیم. قدرت نرم بر قابلیت شکل دادن به علایق دیگران تکیه دارد (Nye, 2008: 41).

بر این اساس، قدرت نرم بر توانایی کلی ذهنی به ترجیحات دیگران استوار است و عمدتاً با مقوله‌های نامحسوس و ناملموس همچون جاذبه‌های فرهنگی، شخصیتی، ارزش‌ها و نهادهای سیاسی و سیاست‌های جذاب که مشروع تلقی می‌شوند مرتبط است به همین دلیل، برخلاف قدرت سخت، تأثیرگذاری منابع اساسی قدرت نرم، شدیداً ادراکی و وابسته به پذیرش از سوی مخاطبان دریافت کننده است. از نظر نای قدرت نرم هر کشور در اصل از سه منبع نشأت می‌گیرد: ۱- فرهنگ ۲- ارزش‌های سیاسی ۳- سیاست خارجی (Nye, 2008, 42-51).

منابع قدرت نرم

1. KARTAS & Glik
2. Misleading Metaphor of Dedline
3. Bound to Lead

جوزف نای در کتاب خود منابع قدرت نرم را در عوامل زیر می‌داند:

۱- ارزش‌های فرهنگی بازیگر یا بازیگران سیاسی؛

۲- فرهنگ؛

۳- خط مشی‌های سیاست‌مداران و نهادها؛

۴- میزانی است که این درون‌دادها می‌توانند سایر بازیگران را جلب کرده یا دفع نمایند؛ (Nye, 2004: 11)

نهادها، ارزش‌ها، فرهنگ و سیاست از مهم‌ترین منابع قدرت نرم هستند. منابع قدرت می‌تواند طیف کاملی از رفتارها اعم از اجبار و جذب را تحت تأثیر قرار دهد. وقتی فرهنگ یک کشور شامل ارزش‌های جهانی است و خط و مشی‌های آن ترویج‌گر ارزش‌ها و منافعی است، که دیگران را در آن‌ها سهم می‌کند و تحصیل نتایج مطلوب شدنی است، چون روابط جذاب و وظایف جذابی خلق می‌کند (Nye JR, 2004: 6-35).

اهمیت قدرت نرم

ناکامی دولت‌ها برای بهره‌برداری از قدرت نرم کشورهای خود می‌تواند، به خود آگاهی ضعیف آن‌ها درباره اهمیت این نوع از قدرت نسبت داده شود یا به سردرگمی به وجود آمده ناشی از ناتوانی آنها برای مدیریت مناسب تفاوت‌های کیفی میان قدرت سخت و قدرت نرم و میان دیپلماسی عمومی و پروپاگاندا نسبت داده شود. ذهنیت فردی و محدودیت‌های فرهنگی قدرت نرم را از قدرت سخت متمایز می‌نماید و تعامل جمعی میان فرستنده پیام و دریافت‌کننده پیام، دیپلماسی عمومی را از پروپاگاندا متمایز می‌کند. هر دولتی نیاز به این دارد تا راهبردهای دیپلماسی عمومی مؤثر خود را به همراه بازشناسی کامل ویژگی‌های فرهنگی خود و در تعامل با بازارها تعریف و طراحی کند. دولت‌ها باید خود را به لحاظ ذهنی از میراث جنگ سرد آزاد کنند. اگر چه رفتار انسان به طور دقیق و کامل عقلانی نیست یا عمدتاً تحت تأثیر سود و منفعت فردی است، اما انحراف از عقلانیت به دنبال خود مجموع‌های قوانین را در پی دارد. با توجه به روابط بین کشورها، نمایان‌ترین فرمی که در آن دولت‌ها از قدرت نرم استفاده می‌کنند، از طریق دیپلماسی عمومی است. دیپلماسی عمومی در آمریکا و ایران ترکیبی از یکسری فعالیت‌های اطلاعاتی بود که حامی و پیش‌برنده فعالیت‌های آموزشی، فرهنگی و سیاسی این دولت‌ها است. این فعالیت‌ها درک بهتری از جامعه و فرهنگ، پیوندهای فردی و حرف‌های با نخبگان خارجی در ایران و آمریکا ارائه می‌کند. در طول جنگ سرد، قدرت نرم در گسترده‌ترین مفهوم آن به عنوان یک سلاح قدرتمند بر علیه کمونیسم و امپراتوری شوروی بکار گرفته شد (Seiichi, 2008: 203-205).

ویژگی‌های قدرت نرم

قدرت نرم از ویژگی‌ها و خصایص متنوعی به شرح ذیل برخوردار است:

۱- بهنگام بودن: قدرت نرم امری غیرملموس است. شکل، توسعه و تغییر در قوت آن با پیشینه دوره‌های زمانی و با جامعه داخلی و بین‌المللی ارتباط دارد. تنها قدرت نرمی، که نماینده جریان اصلی دوره‌های زمانی است، به‌طور دائمی توسعه می‌یابد. مخصوصاً در جوامع مدرن، قدرت نرم روابط نزدیکی با پیشرفت علمی و فناوریانه، جامعه اطلاعاتی و اقتصادی دانش محور دارد.

۲- فراگیر بودن: قدرت نرم خود یک ظرفیت وسیع برای بسط و رقابت دارد. همراه با جریان فزاینده انقلاب اطلاعات و توسعه فرهنگ اینترنتی، قدرت نرم به ویرای محدودیت‌های مرزهای جغرافیایی، قومیت ملی و زمان و فضا راه پیدا می‌کند. این پدیده با تقویت پیشرفت جامعه، به طرز شگفت‌آوری بر سبک زندگی و استانداردهای رفتاری انسان‌ها تأثیر می‌گذارد (Nye, 2004).

۳- تغییرپذیری: قدرت نرم یک پدیده ایستا نیست، بلکه فرایندی پویاست. این پدیده یک سیستم متغیر عظیم است، که در آن شکل و تحول قدرت به حرکت مؤلفه‌های متفاوت بستگی دارد. برخلاف عناصری نظیر ملیت، راهبردهای ملی و اخلاقیات، قدرت اخلاقی، فرهنگی و آموزشی و کیفیات حکومت برای تنظیم و توسعه، دوره زمانی کوتاه‌تری را طلب می‌کند و از این رو قابلیت تغییرپذیری بیشتری دارند.

۴- وابستگی متقابل: قدرت نرم و سخت در وابستگی متقابل به یکدیگر به سر می‌برند. هر کشوری باید در ساخت قدرت ملی جامعه خود هر دو آنها را توسعه دهد. یک کشور می‌بایست هم زمان با افزایش قدرت مادی، قدرت معنوی خود را نیز تقویت کند. اگر توسعه قدرت نرم مورد غفلت قرار گیرد، برای قدرت سخت نیز دشوار خواهد بود که توسعه پایدار خود را حفظ نماید. با

وجود این، در حالی که قدرت نرم به رسانه های مهم نیاز دارد، بسیاری از محصولات مادی محتوای فرهنگی غنی دارند، اطلاعات فرهنگی گسترده ای ارائه می دهند و در عمل یک نقش معنوی ایفا می کنند (Nye, 2004).

قدرت نرم و سیاست خارجی

قدرت نرم، بازتابی از ارزش ها و اصول اخلاقی، سیاست خارجی هر کشور، به عنوان یکی از مولفه های اصلی تشکیل دهنده حاکم بر آن جامعه است و نحوه تعامل آن با دیگر را نشان می دهد. قدرت نرم ناشی از سیاست خارجی یک کشور، از طریق مؤلفه های متعددی چون انسجام ارزشی (همخوانی ارزش های داخلی با اقدامات خارجی)، توانایی دیپلماتیک و هماهنگی با هنجارها و نهادهای بین المللی سنجیده می شود (Nye, 2004).

اگر ارزش های اجتماعی یک کشور با استانداردهای بین المللی یا منطقه ای همسو نباشد، سیاست خارجی آن به عنوان سیاستی ضعیف تلقی خواهد شد. از اینرو، دولت ها می کوشند، سیاست خارجی خود را بر پایه ارزش های جهانی و مورد پذیرش جامعه بین المللی استوار کنند. کشورهایی که در عمل به این دو مؤلفه (انسجام داخلی و پذیرش جهانی) موفق تر عمل کنند، از قدرت نرم بیشتری برخوردار خواهند بود (Nye, 2004: 11).

اهداف سیاست خارجی هر کشوری با توجه به ظرفیت ها و توان های داخلی به سه بخش، کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت تقسیم می شود. در تعریف دیگر سیاست خارجی را می توان به عنوان استراتژی یک کشور دانست، که توسط سیاستمداران یک کشور طراحی و بر حسب منافع ملی تدوین می گردد. همچنین، می توان سیاست خارجی را راهبرد و رهیافتی دانست، که توسط دولت ملی برای رسیدن به اهداف خود در قبال سایر کشورها، که شامل عدم کنش نیز هست، تعریف نمود (Smith & Ashfield, 2012: 23).

منافع ملی

در بیشتر موارد اهداف و سیاست های دولت در چارچوب منافع ملی طرح می شوند. البته تا زمانی که مجموعه رفتارها و داده های سیاست خارجی دولتها در طول زمان مورد ارزیابی قرار نگیرند، نمی توان درباره حوزه و محتوای منافع ملی دولتها قضاوت کرد. گاه واژه منافع ملی به حدی گنگ و مبهم است که به آسانی نمی توان رابطه ای میان سیاست گذاری های دولتها و منافع ملی آنها برقرار کرد. در حالی که منافع ملی با قدرت ارتباط مستقیم دارد، مفاهیم «قدرت» و «منافع» هر دو دارای جنبه های ذهنی و انتزاعی نیرومندی هستند، که با ارزش ها در آمیخته اند، از این رو به دشواری میتوان معیارهای عام و کمیت پذیری برای سنجش و ارزیابی آنها به دست داد. گاه ادعا می شود که اصول منافع ملی ثابت و تغییر ناپذیر است و طی یک دوره طولانی حتی با تغییر رژیمها و نظامهای حکومتی و دگرگونیهای ارزشی بندرت دستخوش تغییر می گردند (قوام، ۱۴۰۳: ۱۲۳-۱۲۴).

اصولاً روابط میان واحدهای سیاسی را در عرصه سیاست بین الملل باید بر اساس منافع ملی در چهارچوب همکاری، رقابت و ستیزش مورد تجزیه و تحلیل قرار داد وجود منافع مشترک میان تعدادی از واحدهای سیاسی ممکن است باعث برقراری اتحادهای طبیعی و یا رسمی در یک منطقه خاص شود. برعکس، تعارض منافع ممکن است زمینه های رقابت یا ستیزش و مناقشه را میان دولتهای مختلف به وجود آورد. گاه، منافع مشترک به طور موقت و مقطعی، مثلاً به دلیل وجود دشمنی مشترک، چند واحد سیاسی را به هم پیوند میدهد و زمانی ممکن است منافع مشترک میان دولتها از عمق و گستردگی ویژه ای برخوردار باشد و مدتها به همان قوت دوام آورد.

انواع منافع ملی را می توان به شرح زیر مورد بررسی قرار داد:

۱- منافع موازی؛

۲- منافع متعارض؛

۳- منافع مشترک؛

۴- منافع اختلاف ز؛

به طور کلی برای شناخت منافع ملی دولت‌ها ابتدا ضروری است که هدف‌ها و نیز اولویت‌های اهداف سیاست خارجی شناخته شوند و در مرحله بعد با ارزیابی قدرت ملی و ابزارهایی که جهت تأمین منافع و تحقق هدف‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند، می‌توان به تجزیه و تحلیل عمقی منافع ملی پرداخت (قوام، ۱۳۱:۱۴۰۳).

روش پژوهش

در این پژوهش روش انجام تدوین بصورت کیفی با رویکرد توصیفی و تحلیلی است و روش جمع‌آوری اطلاعات نیز کتابخانه‌ای است. بهره‌مندی از مقالاتی که به‌طور مستقیم و یا غیر مستقیم به موضوع قدرت نرم آمریکا، منافع ملی ایران و جمهوری آذربایجان مرتبط هستند، استفاده می‌شود. در ضمن روش ارجاع داده‌ها نیز در این رساله به‌صورت APA خواهد بود.

یافته‌های پژوهش

قدرت نرم آمریکا

آمریکا با دارا بودن عظیم‌ترین سخت‌افزارهای نظامی در حوزه قدرت سخت یکی از اثرگذارترین قدرت‌های جهان به شمار می‌رود. در کنار این عوامل، رشد اقتصادی و رفاهی، بالارفتن سرمایه‌گذاری، امید به زندگی، کاهش بیکاری و ... نیز از جمله عناصری هستند، که در روند تولید قدرت نرم نقش دارند. بر این اساس قدرت سخت و نرم آمریکا پس از جنگ جهانی دوم از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار شد. این کشور در عرصه تکنولوژی، نیروی نظامی و اقتصاد مقام اول دنیا را به خود اختصاص داد و هدایت بلوک غرب برای مقابله با بلوک شرق را نیز بر عهده گرفت. این در حالی بود که رشد آمریکاستیزی در جهان پس از جنگ جهانی دوم، رو به افزایش نهاد؛ چراکه سیاست‌های اعلامی و اعمالی این کشور با یکدیگر همخوانی نداشت. همین امر موجب شد تا این موضوع روند فرسایشی به خود گرفته و موجب شکل‌گیری تهدیدات نرم متقابلی برای این کشور شود (آدمی و قریشی، ۱۳۹۴:۱۸۸).

پدید آمدن تئوری قدرت نرم در سال ۱۹۹۰ دیدگاه جدیدی را به مخاطبان اعم از نخبگان و همچنین عموم مردم ارائه داد. براساس این تئوری آمریکا به جای بکارگیری روش‌های موسوم به قدرت سخت در قالب کودتاهای نظامی در کشورهای رقیب خود، با ایجاد تغییرات از طریق تأثیرگذاری بر نخبگان جامعه تلاش کرد تا به اهداف خود در راستای تأمین منافع ملی اش و حذف رقبا احتمالی در سایر کشورها دست یابد. آمریکا به جای سرمایه‌گذاری هنگفت برای تئوری «جنگ ستارگان» و مقابله با تهدید شوروی به سرمایه‌گذاری در بخش نخبگان آن جوامع پرداخت و زمینه‌های فروپاشی حکومت‌های مخالف خود را از درون فراهم کرد. این کشور با استفاده از گروه‌های رسانه‌ای، روزنامه‌نگاران، مترجمان و نخبگان دانشگاهی پروژه جنگ نرم را کلید زد. ایدئولوژی و فرهنگ، ارزش‌ها، سیاست‌ها و سبک زندگی آمریکایی از جمله عناصری بود که آمریکا به کشورهای دیگر صادر کرد. در نهایت نیز این کشور توانست با اقناع و ایجاد رضایت به سربازگیری در سایر مناطق جهان برای پیشبرد اهداف خود بپردازد (آدمی و قریشی، ۱۳۹۴:۱۸۹).

حوزه‌های بکارگیری قدرت نرم آمریکا

۱- فرهنگ :

کارشناسان فرهنگی اغلب بین فرهنگ عالی و فرهنگ عامه تمایز قائل می‌شوند. بر همین اساس برخی از ناظرین با این نظریه موافق هستند که فرهنگ عالی آمریکا برای این کشور قدرت نرم تولید می‌کند (نای و داناو، ۲۰۰۰:۳۴).

۲- سیاست‌ها و ارزش‌ها: آمریکا همانند دیگر کشورها مایل است، ارزش‌های خود را همان‌طور که می‌گوید نشان دهد. ارزش‌های سیاسی مانند دموکراسی و حقوق بشر می‌توانند جاذب قدرتمندی باشند، اما صرف داشتن ادعای آن‌ها کافی نیست. ارزش‌های آمریکایی ممکن است، برخی از مردم را دفع و بعضی دیگر را جذب کنند. فردگرایی و آزادی برای بسیاری از مردم جذاب است، اما برخی را چون بنیادگرایان از دایره جذاب بودن این عنصر خارج می‌کند. این مسأله در کنار عملکرد آمریکا در چگونگی اجرای ارزش‌های سیاسی در داخل کشور ارتباط مستقیمی دارد (نای، ۱۳۸۷:۱۱۶).

۳- سیاست خارجی:

جذابیت ایالات متحده تا حد زیادی به ارزش های اظهار شده در مفاهیم و روش سیاست خارجی نیز وابسته است. همه کشورها در سیاست خارجی، منافع ملی خود را تعقیب می کنند و در عین حال به این مهم توجه دارند که در گام ابتدایی حوزه و محدوده آن را مشخص نمایند. معمولاً سیاست هایی که بر پایه تعاریف گسترده و دوراندیشانه از منافع ملی استوار باشند. برای دیگران در قیاس با سیاست های محدودتر و فاقد دوراندیشی، جذاب تر به نظر می رسند. در واقع در صورتی که سیاست هایی، که ارزش های مهمی را ارائه می کنند با سایر ارزش های رایج در جوامع دیگر مشترک باشند، احتمال جذابیتشان بیشتر خواهد بود. با توجه به منابع سه گانه قدرت نرم، آمریکا با استفاده از این منابع به اقناع افکار عمومی در جهان پرداخته و با طرح مباحثی چون تروریسم و اسلام هراسی و تبلیغ زندگی آمریکایی بر پایه ارزش های لیبرالی سعی می کند بیش از گذشته از این منابع در جهت دستیابی به منافع خاصه خود استفاده کند (Foreign Policy, April 2011).

ابزارهای به کارگیری قدرت نرم آمریکا

از دید نظریه پردازان آمریکایی، بهترین ابزار برای تقویت قدرت نرم آمریکا در مناطق مختلف جهان استفاده از رادیو و تلویزیون و صنعت سینمای این کشور به ویژه هالیوود^۱ بوده، که بخشی از امپراتوری رسانه ای آمریکا را تشکیل می دهد. آموزش عالی نیز ابزار دیگری برای قدرت نرم این کشور محسوب می شود. همچنین میزان ثبت نام از دانشجویان خارجی، تعداد برندگان جایزه نوبل، میزان انتشار کتب و مقالات علمی پژوهشی و بسیاری دیگر از موارد آموزشی و- پژوهشی را به عنوان یک منبع و ابزار قدرت نرم که توانایی تأثیرگذاری بر تصمیم گیری ها و اعمال قدرت در اختیار دارد. ابزار دیگر مورد استفاده آمریکا در بخش تکنولوژی است. فن آوری اطلاعات و ارتباطی آمریکا که بخشی از آن در استفاده از سیستم عامل ویندوز وجود دارد به نوعی، سلیقه کاربران را تغییر می دهد و انتشار ارزش ها و سلیقه های آمریکایی را بر عهده دارد. همچنین در حوزه ورزش و صنایع غذایی، آمریکا از ابزار و امکانات لازم برخوردار است (یزدانی و شیخون، ۱۳۹۱: ۱۰۵).

دستیابی و کسب قدرت حداکثری به عنوان یک قدرت برتر و هژمون در جهان مهمترین هدف آمریکا در اقناع ملت ها و نیز دولت های جهان بوده است. در واقع آمریکا به استفاده از قدرت نرم خود در قالب فرهنگ و سیاست ها و ارزش ها در پی رسیدن به رهبری ایدئولوژیک جهانی است. ایدئولوژی که صرفاً نگاه تک بعدی یا مادی به انسان داشته و تمامی تجزیه و تحلیل ها را بر پایه همین گزینه انجام می دهد (دهشیار، ۱۳۷۹: ۴۳۷).

ویژگی قدرت نرم ایالات متحده آمریکا

در جهان کنونی، مقولات و حوزه های فراوانی در قدرت نرم ایالات متحده آمریکا نقش دارد. بعنوان مثال در عرصه فرهنگ یا اجتماع، مقوله هایی چون هنر، که (شامل فیلم، سرگرمی، موسیقی، تئاتر و هنرهای نمایشی)، و رسانه ها که (شامل رادیو و تلویزیون روزنامه ها و مجلات، اینترنت و ماهواره) و ورزش مطرح می شود. فرهنگ حتی در برگیرنده مواردی چون ذائقه غذایی یک ملت، خصلت های پسندیده ملی که زبان زد جهان است و موقعیت فرهنگی ممتاز (آثار باستانی و گردشگری بزرگان، ادبیات، شعر، رمان، موسیقی و هنر) و همچنین تعداد محصولات فرهنگی یک کشور نیز هست. در زمینه دانش نیز دانشگاه ها، مراکز فکری و تحقیقاتی و مطالعاتی معتبر، برنامه های جذب و مبادله دانشجو، سهم جهانی در ارائه فن آوری نوین علمی، موفقیت های علمی و تحقیقاتی دانشجویان و دانشمندان ملی در صحنه بین المللی و در زمینه ورزشی نیز کسب افتخارات و میزبانی مسابقات جهانی یا حتی منطقه ای، از مؤلفه های مهم در جذب افکار و اذهان بین المللی و ایجاد قدرت نرم ایالات متحده آمریکا به شمار می رود. همچنین در زمینه های کشاورزی، صنعتی، فناوری و تکنولوژی نیز آمریکایی اعمال نفوذ و قدرت می نمایند (یزدانی و شیخون، ۱۳۹۵: ۹۹).

دیدگاه افکار عمومی نسبت به قدرت نرم آمریکا

افکار عمومی جهانی به عنوان بازتابی از ارزیابی های جمعی شهروندان در سراسر جهان، نقشی تعیین کننده در مشروعیت و نفوذ بین المللی کشورها ایفا می کند. این پدیده که تحت تأثیر متغیرهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی شکل می گیرد، نه تنها تصویر

یک کشور را در عرصه بین‌المللی می‌سازد، بلکه به عنوان شاخصی کلیدی برای سنجش «قدرت نرم» آن کشور عمل می‌نماید (Nye, 2004).

در این میان، ایالات متحده آمریکا برای دهه‌ها از موقعیت مسلطی در جذب افکار عمومی جهانی برخوردار بود. قدرت نرم بالا در گذشته موجب شده بود تا بسیاری از کشورها به‌طور داوطلبانه در مدار سیاست‌های آمریکا قرار گیرند و به نوعی به رهبری این کشور در نهادهای بین‌المللی مشروعیت بخشند (Norris, 2019).

سیاست خارجی میان ایالات متحده آمریکا و جمهوری آذربایجان:

جمهوری آذربایجان به‌عنوان یک کشور پسا شوروی، در مارس ۱۹۹۲ سفارت خود را در واشنگتن افتتاح نمود و متقابلاً چند روز بعد از آن نیز ایالات متحده آمریکا در باکو سفارت خود را گشایش نمود. سفر باراک اوباما^۱ در سال ۲۰۰۵ به‌عنوان یک سناتور تازه کار، نقطه عطفی در شکل‌گیری و گسترش روابط این دو کشور تلقی می‌شود. حل‌وفصل مناقشه قره‌باغ^۲ میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان همواره از محورهای مهم برای مقامات آمریکایی در منطقه قفقاز محسوب گردیده است. طی سال‌های اخیر، روابط میان ایالات متحده و جمهوری آذربایجان در بخش‌های اقتصادی و به‌ویژه در حوزه منابع انرژی خزر و انتقال آن‌ها به بازارهای اروپایی معطوف بوده است.

سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا همواره معطوف به اعمال زور و قدرت بوده است. اما با این حال گاهی از قدرت نرم و گاهی از قدرت سخت خود بهره می‌گیرد. در حال حاضر ایالات متحده آمریکا با سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی جمهوری آذربایجان (بیشتر در بخش‌های کشاورزی، انرژی و گردشگری) و بررسی آسیب‌های اجتماعی و ارائه راهکارهای متناسب با محیط (به عنوان مثال مبارزه با قاچاق انسان، بیکاری، کمبود آب در مناطق روستایی، برابری جنسیتی و مشارکت شهروندان در زندگی عمومی) با دولت باکو تعامل دارد. بنگاه‌های آمریکایی از اصلاحاتی حمایت می‌کنند، که به رشد بخش خصوصی و بهبود محیط تجاری کمک می‌کند. روند اصلاحات در جمهوری آذربایجان تدریجی است و احتمالاً در ادامه نیز با سرعت آهسته‌ای پیش خواهد رفت. علاوه بر این، سازماندهی مجدد دولت در بالاترین سطوح در سال ۲۰۱۹ در میان وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های ریاست جمهوری، یک تحول بالقوه برای روابط دوجانبه ایالات متحده آمریکا و جمهوری آذربایجان بود (Azerbaijan, 2019).

اهمیت آذربایجان برای ایالات متحده آمریکا

تبدیل شدن، جمهوری آذربایجان به کشوری دموکراتیک برای آمریکا بسیار زیاد است. این کشور در ایجاد تعادل بین شرق و غرب با منابع انبوه گازی به عنوان مزیت اصلی خود ماهر بوده است. یکی از پیچیده‌ترین و جالب‌ترین کشورهای قفقاز، جمهوری آذربایجان است، که در چهارراه یکی از حساس‌ترین مناطق ژئوپلیتیکی جهان، هم مرز با روسیه و ایران و در نزدیکی ترکیه قرار دارد. همچنین این کشور از نظر اتکا به درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز منحصر به فرد است. به همین نسبت اتکا باکو به واشنگتن و مستقل شدن آن از حوزه نفوذ ایران و روسیه برای ایالات متحده اهمیت به سزایی دارد (عباس زاده، ۱۴۰۲: ۱۸).

توافق‌نامه مشارکت راهبردی واشنگتن-باکو

پس از انعقاد توافق‌نامه مشارکت راهبردی در فوریه ۲۰۲۶ میان ایالات متحده و جمهوری آذربایجان، «الهام علی‌اف»^۳ اعلام کرد، که باکو و واشنگتن در زمینه همکاری‌های دفاعی و هوش مصنوعی وارد «مرحله‌ای کاملاً تازه» شده و همکاری در زمینه امنیت انرژی و مبارزه با تروریسم را ادامه خواهند داد. در حالی واشنگتن به دنبال گسترش نفوذ خود در قفقاز است، که روسیه زمانی قدرت اصلی در آن به شمار می‌رفت. رئیس‌جمهور آذربایجان، این توافق را با «جی‌دی ونس»^۴، معاون رئیس‌جمهور آمریکا، امضا کرد و طرفین در مورد همکاری‌ها و تحولات منطقه‌ای از جمله کریدور حمل و نقل «مسیر ترامپ برای صلح و رفاه بین‌المللی»^۵، امنیت انرژی، همکاری‌های دفاعی و روابط اقتصادی گفت‌وگو کردند (Aliyev, 2026).

1. Barack Obama
2. Kharabakh (Qarabag)
3. Ilham Aliyev
4. J.D Vance
5. TRIPP

مسیر ترامپ

ونس در این سفر همچنین تلاش کرده است «مسیر ترامپ برای صلح و رفاه بین‌المللی» را پیش ببرد؛ کردوری پیشنهادی به طول ۴۳ کیلومتر که از خاک ارمنستان عبور کرده و جمهوری آذربایجان را به نخجوان، جمهوری خودمختار وابسته به این کشور، و ترکیه، متحد نزدیکش، متصل می‌کند. این مسیر می‌تواند اتصال آسیا به اروپا را در شرایطی بهبود بخشد، که واشنگتن به دلیل جنگ اوکراین می‌خواهد جریان انرژی و تجارت را از روسیه منحرف کند. ونس در کنفرانس خبری مشترک با علی اف گفت: امید ما این است که (مسیر ترامپ) به ایجاد همکاری اقتصادی، همکاری در منابع طبیعی و مواد معدنی حیاتی کمک کند و امکان تداوم واقعی این توافق صلح شگفت‌انگیز میان آذربایجان و ارمنستان را فراهم آورد (Vance, 2026).

همکاری‌های اقتصادی، امنیتی و انرژی

سفر الهام علی اف، به واشنگتن در اوت ۲۰۲۵ نقطه عطفی در آغاز مرحله جدید روابط میان باکو-واشنگتن است. از آن موقع به بعد، مقدمات فعال برای گسترش روابط اقتصادی، از جمله ایجاد کارگروهی برای تدوین پیش‌نویس منشور، آغاز شد. جمهوری آذربایجان با بهره‌مندی از موقعیت جغرافیایی منحصربه‌فرد و زیرساخت‌های از پیش ایجاد شده خود، خطوط لوله، راه‌آهن و خطوط انتقال برق، می‌تواند به‌عنوان کردوری کلیدی در مسیرهای لجستیکی جهانی تلقی شود. بعداً اقتصادی مشارکت روز به روز نمایان‌تر می‌شود. سفر هیئتی از اتاق بازرگانی آمریکا و نمایندگان ۳۱ شرکت آمریکایی - از جمله اپل، متا، اکسون‌موبیل، بوئینگ، جی. پی. مورگان و مسترکارت - نشان‌دهنده علاقه عملی کسب و کارها به بازار جمهوری آذربایجان بود. توجه ویژه‌ای به انرژی - شالوده سنتی روابط دوجانبه است (Babayeva, 2026).

شرکت‌های ساکار^۱ و اکسون‌موبیل^۲ در حال بررسی مشارکت مشترک در توسعه میادین هیدروکربوری، و همچنین همکاری در زمینه انرژی تجدیدپذیر و به‌کارگیری فناوری‌های مدرن برای افزایش بهره‌وری تولید هستند. هم‌زمان، باکو از طریق توسعه انرژی سبز، احداث خطوط جدید انتقال برق به اروپا و استفاده از ظرفیت مازاد برق برای پروژه‌های آتی هوش مصنوعی و پردازش داده، به دنبال متنوع‌سازی است. مقامات باکو می‌گویند، که تا سال ۲۰۳۲، حدود هشت گیگاوات به ظرفیت تولید برق خورشیدی و بادی خود اضافه کنند و زمینه را برای تبدیل شدن آذربایجان به قطب منطقه‌ای مراکز داده و خدمات دیجیتال فراهم نمایند (Report Azerbaijan, 2026).

ایران و کردور زنگزور

کشور ایران، به‌عنوان کهن‌ترین تمدن جهان، از دیرباز اهمیت فراوانی در نظام بین‌المللی داشته و یک بازیگر مهم در عرصه منطقه‌ای و جهانی تلقی می‌شود. این کشور با وسعت ۱۶۴۸۱۹۶ کیلومتر مربع (هفدهمین کشور جهان) و با جمعیتی بالغ بر حدود ۸۹ میلیون نفری (هفدهمین کشور جهان) و بدلیل موقعیت منحصربه‌فرد ژئوپلیتیکی، منابع عظیم انرژی، معادن، تنوع قومیتی، تاریخ و فرهنگ غنی خود، همواره نگاه‌های جهانی را به سمت و سوی خود معطوف ساخته است. قرارگرفتن در میان دریای خزر^۳ و خلیج فارس^۴، که به منطقه بیضی راهبردی انرژی^۵ جهان معروف است، ایران را نسبت به سایر کشورهای دیگر متمایز ساخته است، اما همین ویژگی‌های بارز، گاهی اوقات چالش‌هایی را نیز میان ایران و کشورهای همسایه بوجود می‌آورد. برای مثال، جمهوری آذربایجان، طی چند سال اخیر با حمایت آمریکا و ترکیه به‌دنبال ایجاد کردور زنگزور در استان سیونیک ارمنستان است. برای راه‌اندازی این کردور ۴۰ کیلومتری قرار است، که شهر قارص ترکیه را به شهر باکو وصل نماید و آذربایجان باید از دو طرف یعنی از سمت نخجوان و شرق استان سیونیک، این استان را اشغال کند و با اشغال آن همراه با ترکیه به‌دنبال تأسیس دالان زنگزور هستند، که دالان تورانی هم از آن یاد می‌شود که برای ایران در ابعاد مختلف تهدید به‌شمار می‌رود (Ketansi, 2022).

1. Sakar

2. ExxonMobil

3. Caspian Sea

4. Persian Gulf

5. The Strategic Energy Ellipse

به نظر می‌رسد ایجاد این دالان دسترسی ایران به ارمنستان را به طور کامل قطع می‌نماید و این امر در ابعاد مختلف اقتصادی، ترانزیتی، سیاسی و امنیتی پیامدهای منفی برای ایران دارد، که باعث از بین بردن مزیت و برتری ژئوپلیتیکی ایران در منطقه قفقاز می‌شود. بنابراین نگرانی‌های ایران از راه‌اندازی کریدور زنگزور در دو محور ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیک قابل تبیین می‌باشد. دالان زنگزور از نظر ژئوپلیتیکی پیامدهای برای ایران به بار می‌آورد، که می‌تواند امنیت ملی و منافع ملی این کشور را نشانه بگیرد (Ketansi, 2022).

یکی دیگر از تهدیدات زنگزور، اتصال زمینی ناتو به حوزه خزر است. ناتو می‌تواند حضور امنیتی خود را در منطقه قفقاز تقویت کند و حتی یک پل دریایی - زمینی تا آسیای مرکزی ایجاد کند، که این امر برای ایران که در تخاصم با غرب است بسیار خطرناک است. این موارد باعث می‌شود با قطع مرز تاریخی با ارمنستان، ایران دچار خفگی ژئوپلیتیکی شود (رشیدی، ۱۴۰۲: ۳۱). نکته دیگر، اینکه گفته می‌شود، با راه‌اندازی زنگزور بازار انرژی ایران در صادرات گاز به ترکیه به مخاطره می‌افتد. در توضیح این فرض باید گفت ترکیه اساساً گزینه‌های متنوعی برای واردات گاز طبیعی دارد و واردات گاز طبیعی به صورت ال.ان.جی^۱ از کشورهای قطر، ایالات متحده و الجزایر در دستور کار قرار داشته و برنامه‌هایی برای افزایش آن، به ویژه از آمریکا وجود دارد. از سوی دیگر قرارداد فعلی صادرات ایران به ترکیه تا سال ۲۰۲۶ به پایان می‌رسد و مذاکرات برای تمدید آن تا بحال به جایی نرسیده است (Shokri Kalehsar, 2020).

یکی دیگر از مهم‌ترین اثرات منفی اقتصادی زنگزور بازنمایی گره‌خوردن سرنوشت کریدور شمال-جنوب به کریدور زنگزور است. در این راستا، می‌توان بیان داشت، که زنگزور و گذرگاه شمال-جنوب تعارض یا توافقی با یکدیگر ندارند، چرا که گذرگاه شمال-جنوب یک مسیر ترانزیتی شمالی - جنوبی معطوف به اتصال هند به روسیه است، در حالی که زنگزور یک گذرگاه شرقی - غربی با هدف اتصال ترکیه به قفقاز و سپس آسیای مرکزی و در یک تصویر بزرگ‌تر، اروپا به چین از طریق ادغام در مسیر میانی کمربند و راه است. همچنین، باید توجه شود، که هرچند ضرورتاً سرنوشت این دو گذرگاه به یکدیگر پیوند نخورده است و موفقیت کریدور شمال-جنوب در گرو روابط حسنه ایران و آذربایجان است (De Waal, 2021).

بطور کلی جمهوری اسلامی با شواهد و گمانه‌های سیاسی موجود، به کریدور زنگزور به دید تهدید می‌نگرد و بنظر می‌رسد، با راه‌اندازی دالان زنگزور و تحقق هر کدام از این شواهد سیاسی، در کوتاه‌مدت، میان مدت و بلندمدت ژئوپلیتیک ایران تحت تاثیر قرار خواهد گرفت. البته لازم به ذکر است، که از نظر اقتصادی دالان زنگزور و پیامدهای آن در سطح محدودی بر ژئوپلیتیک کشور اثرگذار است و حداقل در کوتاه‌مدت و بعضاً میان مدت مساله ساز و چالش برانگیز نخواهد بود، اما می‌تواند در بلندمدت اثرات عمیقی بر موقعیت ژئوپلیتیک کشور داشته باشد و همچنین پیامدهای سیاسی و امنیتی آن نیز امنیت و منافع ملی کشور را به مخاطره افکند.

نتیجه گیری:

در یافته اصلی این پژوهش، به کنشگری و کاربست قدرت نرم ایالات متحده آمریکا در جمهوری آذربایجان و تأثیر این اقدامات بر منافع ملی ایران پرداخته می‌شود. بعد از جنگ جهانی دوم، ایالات متحده در استفاده از قدرت نرم، نسبت به سایر کشورها از برتری بیشتری برخوردار بوده است. نهادها، بنیادها، دانشگاه‌ها و اماکن مذهبی این کشور، نقش مهمی در گسترش ارزش‌های آمریکایی ایفا نموده‌اند. ایالات متحده، بعد از فروپاشی شوروی و خلا قدرت در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز همواره در تکاپو بوده، تا با بهره‌مندی از ابزارهای قدرت نرم خود حضوری مستمر و پایدار در کشورهای پسا شوروی داشته باشد. جمهوری آذربایجان، از همان ابتدا، بعلت جایگاه ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیک، ژئواستراتژیکی و منابع عظیم انرژی، از اهمیت بالایی در سیاست خارجی آمریکا برخوردار بوده است. البته در دهه ۹۰ میلادی و با فشار لابی ارامنه، بند ۹۰۷ در کنگره ثبت گردید و پیرو آن ارائه هرگونه کمک مستقیم از سوی آمریکا به جمهوری آذربایجان ممنوع گردید، با این حال ایالات متحده با استفاده از قدرت نرم نیابتی خود، و با کمک سایر بازیگران منطقه‌ای به‌ویژه ترکیه و اسرائیل در تقویت حوزه‌های مختلفی مانند: صنایع کشاورزی، تکنولوژی، مراکز

علمی-پژوهشی- اعطای وام و توسعه زیرساخت‌ها در آذربایجان ایفای نقش نموده است. البته این نوع تعاملات و همکاری‌ها بر منافع ملی ایران تأثیرگذار بوده و چالش‌هایی را نیز بوجود آورده است. منطقه قفقاز جنوبی از دیرباز وضعیت ژئوپلیتیکی آشوبناک و پیچیده‌ای داشته است. تحقق کریدور زنگزور با همکاری میان جمهوری آذربایجان- آمریکا- ترکیه ضمن تغییر جغرافیای منطقه و امنیتی شدن آن، پیامدهای سیاسی، اقتصادی و امنیتی را برای جمهوری اسلامی ایران داشته و موقعیت ژئوپلیتیکی این کشور را تحت تأثیر قرار داده و همچنین از مزیت‌های برتری ایران نسبت به سایر رقبا در منطقه و نظام بین‌الملل می‌کاهد. از طرفی دیگر این کریدور می‌تواند، شرایط لازم را برای حضور نیروهای فرمانطقه‌ای رقیب و غیرهمسو با ایران از جمله ناتو فراهم آورد و به‌نوعی موجب خفگی ژئوپلیتیکی شود. حال باید دید، واکنش و رویکرد تهران در قبال احداث کریدور زنگزور چگونه خواهد بود.

منابع

- آدمی، علی و قریشی، سیده مهدیه (۱۳۹۴). «افول قدرت نرم آمریکا؛ شاخص‌ها و مولفه‌ها» فصلنامه علمی-پژوهشی سیاست جهانی، دوره ۱۲، شماره ۴.
- آخباری، ابوالفضل (۱۳۹۹). «تبیین نقش هیدروپلیتیک بر سیاست خارجی افغانستان و ایران» فصلنامه علمی-پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۱۲، شماره ۳.
- حسینی، کیوان (۱۳۹۵). «قدرت نرم در سیاست خارجی آمریکا» تهران: مطالعات اندیشه سازان نور.
- دهشیر، حسین (۱۳۷۹). «جهانی شدن: تک‌هنجاری طلبی ایالات متحده آمریکا» فصلنامه سیاست خارجی، سال چهارم، شماره ۱، ص ۳.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۷). «دلایل و پیامدهای قدرت نرم آمریکا» دوفصل‌نامه علمی و پژوهشی مطالعات قدرت نرم، شماره ۱۹.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال (۱۳۹۴). «اصول و مبانی روابط بین‌الملل» چاپ اول، نشر سمت، تهران.
- رجایی، حسین (۱۴۰۴). «سیاست خارجی دولت اول ترامپ؛ رویکردانی جمهوری خواهان از بین‌الملل‌گرایی» مطالعات راهبردی آمریکا، سال ۴، شماره ۱۶، ص ۳۵-۶۸.
- رشیدی، احمد. «کریدور میانی و منافع ایران در قفقاز جنوبی» فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۱۲۱.
- قوام، عبدالعلی (۱۴۰۳). «اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل» چاپ بیست‌وشش، نشر سمت، تهران.
- عبدلی، علی (۱۴۰۰). «تقابل قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا در منطقه غرب آسیا» تهران: دیپادخت.
- کریمی فرد، حسین (۱۴۰۳). «ترامپیسم و چشم‌انداز آن؛ تشدید بحران هویتی لیبرال دموکراسی و انحطاط ارزش‌های بنیادین آمریکایی در دوران ریاست جمهوری دونالد ترامپ» نشریه مطالعات راهبردی، ۴ (۱۶)، ص ۱۱-۳۴.
- نای، جوزف (۱۳۹۰). «قدرت نرم، ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل» چاپ چهارم، نشر دانشگاه امام صادق، تهران.
- نای، جوزف (۱۳۸۷). «قدرت نرم» ترجمه سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران، دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ چهارم.
- یزدانی، ع. شیخون، احسان (۱۳۹۱). «قدرت نرم در سیاست خارجی آمریکا با تأکید بر پدیده فرهنگ» مطالعات قدرت نرم، سال دوم، شماره پنجم.

References

- Adami, Ali, and Qureshi, Seyedeh Mahdieh. (2015). "The Decline of American Soft Power: Indicators and Components." *Global Politics Quarterly*, 12(4). [In Persian]
- Akhbari, Abolfazl. (2020). "Explaining the Role of Hydropolitics in the Foreign Policies of Afghanistan and Iran." *New Perspectives in Human Geography Quarterly*, 12(3). [In Persian]
- Hosseini, Keyvan. (2016). *Soft Power in American Foreign Policy*. Tehran: Andisheh Sazan Noor Studies. [In Persian]
- Dehshiar, Hossein. (2000). "Globalization: The United States' Pursuit of Unilateral Norms." *Foreign Policy Quarterly*, 4(1), 3. [In Persian]
- Dehshiri, Mohammad Reza. (2018). "The Reasons for and Consequences of American Soft Power." *Journal of Soft Power Studies*, 19. [In Persian]

- Dehghani Firoozabadi, Seyed Jalal. (2015). Principles and Foundations of International Relations. 1st ed. Tehran: SAMT Publications. [In Persian]
- Rajaei, Hossein. (2025). "The Foreign Policy of Trump's First Administration: The Republicans' Retreat from Internationalism." *American Strategic Studies*, 4(16), 35–68. [In Persian]
- Rashidi, Ahmad. "The Middle Corridor and Iran's Interests in the South Caucasus." *Central Asia and Caucasus Studies Quarterly*, 121. [In Persian]
- Ghavam, Abdolali. (2024). Principles of Foreign Policy and International Politics. 26th ed. Tehran: SAMT Publications. [In Persian]
- Abdoli, Ali. (2021). The Conflict between the Soft Power of the Islamic Republic of Iran and the United States in West Asia. Tehran: Dibadokht. [In Persian]
- Karimi Fard, Hossein. (2024). "Trumpism and Its Prospects: Intensifying the Identity Crisis of Liberal Democracy and the Decline of Fundamental American Values during Donald Trump's Presidency." *Strategic Studies Journal*, 4(16), 11–34. [In Persian]
- Nye, Joseph. (2011). *Soft Power: The Means to Success in International Politics*. 4th ed. Tehran: Imam Sadiq University Press. [In Persian]
- Nye, Joseph. (2008). *Soft Power*. Translated by Seyed Mohsen Rouhani and Mehdi Zolfaghari. 4th ed. Tehran: Imam Sadiq University Press. [In Persian]
- Yazdani, A., and Sheykhun, Ehsan. (2012). "Soft Power in American Foreign Policy, with Emphasis on Culture." *Soft Power Studies*, 2(5). [In Persian]
- Babayeve, Nazrin(2026). Azerbaijan and US outline five key goals under Charter on Strategic Partnership, Report.az/2819178.
- De Waal T. (2021) In the South Caucasus, can new trade routes help overcome a geography of conflict? Available at: https://carnegieendowment.org/files/de_Waal_South_Caucasus_Connectivity.pdf
- Gasana, J. K. (2015). Soft Power and Foreign Policy. *Journal of International Relations*, 12(3), 45-60.
- Jones, P., & Brown, L. (2021). The Return of the Nation-State in U.S. Foreign Policy. *International Affairs*, 97(4), 1025–1042.
- KARATAŞ, İbrahim & Glik, Ahmet Hüsrev. (2023). The US Soft Power and the Trump Effect on It. *ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), 249-265. DOI: 10.31679.
- Ketanci, Aysegul (2022). "Importance of Zangezur Corridor for the region explained". Analysis. 21 Dec. accessed date: 3/2/2023. Available at: <https://www.aa.com.tr/en/analysis/3-questions-importance-of-zangezur-corridor-forthe-region-explained/2769019>.
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.
- Nye, J. S. (2011). *The Future of Power*. New York: PublicAffairs.
- Nye, Joseph S. (2004). "The Decline of America's Soft Power: Why Washington Should Worry". *Foreign Affairs*, Vol. 83, No. 3 (May-June), pp. 16-20.
- Nye, J.S. (1990). *The changing nature of american power*. Basic Books, New York.
- Nye, J.S. (2006). *Soft power*. Columbia University Press.
- Nye, J. S. (2008). *Soft powers: Tools of success in international implication for U.S.* (M. Rouhni & M. Zulfqari, Trans.). Tehran: Imam Sadiq University Press. (in Persian).
- Nye,J.S.,Jr,D.Donahue.John,"Goernance in a globalizing world", Cambridge, mass :Washington, D.C.: [Great Britain]:visions of govenance for the 21th century: brokings institution press , 2000,p 34
- Nye,J.S.(2002).The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone, New York: Oxford University Press.
- Shokri Kalehsar, Omid. (2020). The Future of Iranian Natural Gas Exports to Turkey, <https://nationalinterest.org/blog/middle-east-watch/future-iranian-natural-gas-exports-turkey-163387>.
- Seiichi, Kondo (2008). *Wielding Soft Power,The Key Stages of Transmission and Reception*, pp 203-205.
- Smith, Anthony; Ashfield, Emilia. (2012), *Foreign Policy, Theories, Actors, and Case Studies*, Translated by Amir Mohammad Haj Yousefi and Mohsen Mahmoudi and Ayoub Karimi, Volume I, Tehran: Sidebar.
- Smith, J. (2023). *The Re-globalization: Washington's New Strategy*. Columbia University Press.